

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu kriisin aikoina

Tiivistelmä

Johdanto

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun periaate on ollut olennainen osa Euroopan unionin toimintaa sen perustamisesta alkaen, ja se on vahvistettu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 154 ja 155 artiklassa. Tämä periaate on katsottu jo kauan tärkeäksi välineeksi yleisten toimintaperiaatteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa, erityisesti sosiaali- ja työllisyyspolitiikan alalla.

Euroopan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on ollut merkittävässä asemassa unionin hallinnossa siitä alkaen, kun vuonna 1993 Maastrichtin sopimuksella saatettiin voimaan pöytäkirja sosiaalipolitiikasta, jossa vahvistettiin Euroopan työmarkkinaosapuolten itsenäisyys ja luotiin useita poliittisten toimijoiden kanssa yhteisiä vastuualueita, joilla määriteltäisiin yhdessä sosiaalisen Euroopan käsite.

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan, tarkastellaan ja arvioidaan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulla Euroopassa vallitsevaan globaaliin talouskriisiin aikaan saatuja vastauksia ja tutkitaan seuraavia seikkoja:

- työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun merkitystä kriisin vaikutusten lieventämisessä ja kielteisten seurausten torjumisessa
- työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun saavutuksia toimenpiteistä käydyissä neuvotteluissa ja niitä koskevassa sopimisessa Euroopan työmarkkinasuhteisiin perustuvan järjestelmän eri tasoilla
- työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun saavutusten tehokkuutta ja kestävyyttä kriisin torjunnassa.

Taustaa

Tässä tutkimuksessa keskitytään aikaan kriisin puhkeamisesta vuonna 2008 aina vuoden 2010 puoliväliin saakka, minkä vuoksi siinä tarkastellaan globaalin rahoitus- ja talouskriisin vaikutuksia ja seurauksia eikä niinkään kriisistä johtunutta valtioiden velkakriisiä. Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ja analysoida kriisin torjumiseksi käydyllä vuoropuhelulla kyseisenä aikana saavutettuja tuloksia ja sitä, ettei tuloksia aina saatu aikaan. Siinä tarkastellaan, miten suuren panoksen työmarkkinaosapuolet ovat antaneet kriisin vaikutusten lieventämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden käyttöönottoisissa ja miten tehokasta ja kestävästä kriisin torjumiseksi käynnistetty vuoropuhelu on ollut.

Keskeiset havainnot

Ratkaisevia tekijöitä työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun menestymisessä tai epäonnistumisessa ovat hallituksen tuki tälle prosessille ja toimijoiden välisten suhteiden johdonmukaisuus ja vakiintuneisuus ennen kriisiä. Tutkimuksessa tuodaan myös esiin, miten kansalliset poliittiset puitteet, joissa työmarkkinaosapuolet toimivat, vaikuttavat merkittävästi osapuolten suhtautumiseen sosiaaliseen vuoropuheluun, samoin kuin sisäiset strategiat ja eri osapuolten väliset suhteet. Tutkimuksessa vahvistetaan näkemys, jonka mukaan jäsenvaltioiden vakiintuneiden työmarkkinasuhteiden ympäristö vaikuttaa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun menestymiseen tai epäonnistumiseen ja että hyvin monille laitoksille ja suhteille on tehty todellinen ja perinpohjainen stressitesti. Euroopassa näyttää vallitsevan johdonmukainen suuntaus, joka osoittaa, että työmarkkinoiden osallistuminen keskusteluihin perustui yleensä hallitusten niille esittämään kutsuun tai että hallitukset olivat kehottaneet niitä käynnistämään omia erityisiä aloitteitaan.

Kriisi ei luonut uusiutuvaa ympäristöä, jossa toimijat olisivat voineet luoda uutta ja perustaa uusia muotoja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulle. Kriisi ei myöskään estänyt innovatiivisten saavutusten aikaan saamista. Useita lyhyen ja pitkän aikavälin ratkaisuja otettiin käyttöön maissa, joissa niitä ei ollut koskaan aiemmin kokeiltu. Tällaisia ratkaisuja olivat lyhennetyt työajan toteuttaminen ensimmäistä kertaa yhdeksässä jäsenvaltiossa.

Työmarkkinaosapuolet auttoivat hyvin järjestäytyneitä aloja suojautumaan kriisin laajemmilta taloudellisilta vaikutuksilta.

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun saavutukset kriisin kuluessa osoittautuivat paljolti yhdentäviksi eikä niinkään erottaviksi tekijöiksi. Osapuolet pyrkivät keskusteluissaan keskittymään työttömyyteen ja siihen liittyvään koulutukseen ja työsuhdeturvaan, erityisesti lyhennettyyn työaikaan liittyvillä toimenpiteillä, eikä niinkään perinteisillä palkkakysymyksillä. Työntekijät näyttivät varmistavan mielellään yhdentävissä neuvotteluissa tarvittavan tasapainon, sillä he halusivat asettaa työllisyysturvan takeet etusijalle tuloihin nähden.

Nykyinen globaali talouskriisi on koetellut kaikkien kansallisten työmarkkinasuhteisiin perustuvien järjestelmien kestävyyttä. Sellaisissakaan maissa, joissa työmarkkinaosapuolten ja hallituksen välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet, neuvotteluilla ei usein onnistuttukaan turvaamaan konsensusta ja yhteistä suhtautumista kriisin selvittämiseen.

Yhteistyö valtion, työnantajien ja työntekijöiden välillä näytti sujuvan paremmin niissä maissa, joissa vallitsee tiivis työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu. Työmarkkinaosapuolten välisellä vuoropuhelulla saatiin kuitenkin aikaan parhaimmat tulokset niillä teollisuuden aloilla, joilla on pitkät neuvottelujen ja yhteistyön perinteet.

On kuitenkin selvää, että työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on heikentynyt tietyillä aloilla, kun kriisin vaikutukset pahensivat jo olemassa olleita ongelmia, muun muassa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun eri tasojen yhtenäisyydessä, ammatillisen järjestäytymisen ja osallistumisen vähenemisessä ja ammattiliittojen neuvotteluvoimassa.

Hallitusten yksipuolinen päätösten teko lisääntyi julkista alaa koskevista asioista ja kollektiivinen tasapaino hajaantui yrityksissä. Nämä seikat

osoittavat selvästi kriisin mukanaan tuomia ongelmia. Useimmissa maissa ammattiliitot joutuivat kaksoisrooliin: ne toimivat työmarkkinarauhan ylläpitäjinä yksityisellä sektorilla vähentämällä lakkojen määrää yrityksissä ja saamalla työntekijät omaksumaan pragmaattisen asenteen kustannusten leikkauksiin. Julkisella sektorilla ne usein sovitivat yhteen voimakkaan ja laajan vastavoiman hallituksen säästötoimenpiteille.

Kriisi tarjosi mahdollisuuden kehittää uusia työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun muotoja, joiden avulla voitaisiin paremmin käsitellä perusasioita, mutta näitä mahdollisuuksia ei aina hyödynnetty.

Päätelmät

- Vaikka kriisi ei luonut innovatiivista ympäristöä, joissakin maissa se kuitenkin haastoi aiemmat työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun muodot, kannusti näitä löytämään ratkaisuja ja tarjosi joissakin tapauksissa ja joissakin maissa työmarkkinaosapuolille mahdollisuuden luopua perinteisistä vuoropuhelun muodoista.
- Useimmissa unionin jäsenvaltioissa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulla otettiin käyttöön järjestelyt lyhennettyyn työaikaan siirtymiseksi, mihin työmarkkinaosapuolet panostivat suuresti. Tähän tarvittiin luonnollisesti sopimusta työmarkkinaosapuolten välille ja joskus jopa hallituksen tukea, kun oli syytä rajoittaa työntekijöiden tulojen menetyksiä tai rahoittaa koulutusta.
- Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on osoittautunut välttämättömäksi välineeksi talouskriisin vaikutusten torjumisessa. Vaikka se on osoittautunut keskeiseksi välineeksi kriisin torjumisessa ja vakauden säilyttämisessä Euroopan työmarkkinasuhteiden järjestelmässä, se on kuitenkin heikentynyt siellä, missä työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun yhteneväisyydessä eri tasoilla ilmeni jo ennestään vaikeuksia.
- Tutkimuksesta käyvät sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti selvästi ilmi työmarkkinaosapuolten väliset vuorovaikutukset ja yhteensovittamisen tasot eri maissa, mutta siitä ei ilmene juuri mitään, mikä osoittaisi kansallisen tason ja EU:n tason yhteensovittamisen mahdollisuuksia.

Lisätietoja

“*Social dialogue in times of crisis*” (Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu kriisin aikoina) -raportti on saatavissa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm>

Lisätietoja antaa Christian Welz, tutkimusjohtaja, cwe@eurofound.europa.eu